

Dr. Feleky István

megbízott tanácselnök, Kúria

A kártalanítás és a feltételes szabadságra bocsátás feltételei a büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatban

I. A Kúria elnöke elrendelte a joggyakorlat-elemzést, egyúttal kijelölte a csoport kúriai bírósági tagjait¹, és felkérte a csoportvezető által bevont ún. külsős gyakorlati szakembereket.²

Miután egy korábbi átfogó joggyakorlat-elemzés már foglalkozott a büntetés-végrehajtási (bv.) joggal³, nem mutatkozik elengedhetetlennek elméleti szakember bevonása.

A joggyakorlat-elemzés bevett munkamenetét követjük, mert továbbra is alapos, és ezért időigényes vizsgálatot kell végeznünk, s szem előtt tartjuk, hogy belátható időn belül sor kerül mindkét jogintézményt érintően jogszabály-módosításra⁴, ami bizonyos kérdések vizsgálatát tárgyalanná teheti.

Mindkét jogintézmény sokakat érint, a kártalanítás pedig összefüggésben áll a bv. intézetek átlagtelítettségével is.⁵

fogvatartottak	átlagszám	átlagtelítettség (%)
2016	18 023	131
2017	17 944	129
2018	17 251	122*
2019	16 664	112

Az új keletű bv. bírói kártalanítás és hagyományosan a feltételes szabadságra bocsátás egyaránt bv. ügy⁶, mindkettőről a törvényszéken működő bv. csoporthoz tartozó, a törvényszék elnöke által kijelölt bv. bírósági döntés⁸ azzal, hogy a végzése elleni fellebbezést a törvényszék másodfokú tanácsa bírálja el.⁹

Két olyan jogterületről van tehát szó, amelyek a Kúriának – leszámítva a hatásköri vagy illetékességi összeköttetés kapcsán az eljáró bíróság kijelölésére irányuló és (közvetve) az egyébiránt csakis elutasításhoz vezető felülvizsgálati, illetőleg törvényességi jogorvoslati eljárást, valamint az országos büntető kollégiumvezetői értekezlet keretében választ igénylő kérdéseket – nem tartoznak a rendes jogorvoslati hatáskörébe, azaz ezekre nincs közvetlen rálátása.

Ennélfogva hangsúlyossá kell tenni, hogy a Kúria a joggyakorlat-elemzés során feltárja és vizsgálja a bíróságok ítélkezési gyakorlatát.¹⁰ A vonatkozó törvény ugyan más helyütt csak az egyik feladatot emeli ki, miszerint a bírósági joggyakorlat-elemző csoport feladata a bírósági ítélkezési gyakorlat vizsgálata,¹¹ az eltérés mégis látszólagos, nem tekinthető ellentmondásnak, s így a bv. bírói gyakorlatot – függetlenül attól, hogy lehetséges előzetes hipotézis (avagy preconcepció) felállítása – mindenekelőtt f2el kell tárni, majd érdemben is vizsgálni kell.

Vagyis a vizsgálat szerves része a feltárás. Ily módon a vizsgálatnak elsődlegesen a véglegessé vált bv. bírói határozatokat kell áttekintenie. Hogy milyen releváns számban és milyen kiválasztási módszerrel, azt majd a joggyakorlat-elemző csoport határozza meg. A vizsgálandó időszak 2019 második félévé.¹²

Megtartjuk a vizsgálat felülről nyitottnak mondható

¹Kúria elnökének 2019.EL.II.JGY.E.1. számú intézkedése (2020. január 16.)

A joggyakorlat-elemző csoport kúriai bírósági tagjai: dr. Feleky István (mb. tanácselnök, a csoport vezetője), dr. Csák Zsolt tanácselnök, Salamonné dr. Piltz Judit, dr. Sebe Mária bírósági és dr. Soós László bírósági.

Bevont szakemberek: dr. Bánáti János ügyvéd (Magyar Ügyvédi Kamara, elnök), Schmehl János bv. vezérőrnagy, parancsnok-helyettes (Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság), dr. Szilágyi Nándor csoportvezető bírósági (Fővárosi Törvényszék, Büntetés-végrehajtási Csoport), dr. Szűcs András osztályvezető ügyész (Legfőbb Ügyészség, Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztály). Az Igazságügyi Minisztérium részéről jelenleg egyeztetés alatt áll a bevonás.

²A csoport egyik tagja polgári ügyszakos bírósági. Részvétele nem jelenti azt, hogy a polgári jog területére lépünk, ám hasznos a bv. bírósági kártalanítás,* s a polgári jogi kártérítés és sérelemdíj közötti határvonal egyértelmű megvonására.

*Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás, lévén bv. bírósági hatáskör, ezért – elkülönítve az egyéb kártalanításoktól – röviden bv. bírósági kártalanításként jelölhető meg.

³Büntetés-végrehajtási bírósági gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre (2017)

⁴Törvényjavaslat a büntetés-végrehajtási kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről

<https://www.parlament.hu/irom41/09241/09241.pdf>

Előterjesztés tervezete a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról

https://www.kormany.hu/download/4/f0/c1000/felt%C3%A9teles_normasz%C3%B6veg_indokol%C3%A1s_200121.pdf#!DocumentBrowse

A törvényjavaslat indoklása szerint a kártalanítás, sajtóhírek alapján a feltételes szabadság tárgyában is nemzeti konzultáció előzi meg a módosításokat.

⁵Forrás: 2016–2018 adatai Büntönstatisztikai Szemle 2019/1. szám; egyebekben 2019 BvOP adatközlése. A * jelzés korrigált adat.

⁶A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. tv.) 3. § 1. pont

⁷Bv.tv. 47. § (1) bekezdés.

⁸Bv.tv. 57. § (1) bekezdés.

⁹Bv.tv. 50. § (4) bekezdés.

¹⁰A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 24. § (1) bekezdés 2020. április 1-től: e) pont

¹¹Bszi. 29. § (1) bekezdés 1. mondat

¹²Ezen időszakot elsősorban a feltételes szabadságra bocsátás 2019. január 1-től megváltozott feltételei indokolják, mert így már jobban áttekinthető, hogy a Bv.tv. módosítása átment-e a bv. bírósági gyakorlatba.

jellegét, vagyis megjelöljük az egyes jogszabályhelyekre vonatkozó kérdéseket, egyszersmind biztosítjuk a meg nem fogalmazottakon túli kérdések feltételének lehetőségét, elvárva a kérdezőtől az általa helyesnek jelölt megoldást is.

Változatlanul az ítéletablaktól kérjük a törvényszékek és saját – az eljáró bíróság kijelölését vizsgáló – jelentéseik egybefoglalását, hangsúlyozva, hogy kívánalom minden kérdés kapcsán az állásfoglalás. Az ítéletábla kétségtelenül nem a bv. bírói végzés jogorvoslati fóruma, ám tapasztalható, hogy a törvényszékek rendre kérnek ilyen tárgyú változatos formációjú segítséget (pl. konzultáció, állásfoglalás).

II. Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás egyes kérdéseire – miután nem lehetett a 2017-ben (akkor még) jogerős¹³ bv. bírói határozatokon alapuló vizsgálat tárgya – kitért a *Büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre (2017)* tárgykorú joggyakorlat-elemzés összefoglaló véleménye.¹⁴ Megállapításai felhasználásra kerülhetnek, fenntartva az esetleges korrekció lehetőségét.

Az aktuális vizsgálatot 2019 őszén az OBH elnöke, hat törvényszék és a legfőbb ügyész indítványozta¹⁵, a problémák számára és a nem egységesnek állított bv. bírói gyakorlatra hivatkozással.

kártalanítás ¹⁶	érkezés	befejezés	ebből elutasítás	folyamatban maradt
2017	7 730	2 301	440*	5429
2018	11 175	8 787	1782	7818
2019*	14 484	15 489	2761	6811

A bv. bírói kártalanítás vizsgálatának kellő indokát képezi önmagában az ügyek nagy, sőt emelkedő száma, továbbá az is, hogy ennek a sajátos, sui generis bv. bírói eljárásnak nincs semmiféle törvénykezési előzménye, ezen törvénykezés egészében a törvényszékre hárul („törvényszékekre bezárt”), s így nincs országos egység teremtő rendes jogorvoslati fóruma.

A bv. bírói kártalanítás jogintézményét a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv.tv.) módosítás útján¹⁷ 2017. január 1-től hatályosan vezette be.

A módosító törvény javaslatának általános miniszteri indokolása az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének, a kínzás tilalmának¹⁸ megsértése miatt az Emberi

Jogok Európai Bírósága (EJEB) Magyarországot többszöri elmarasztaló ítéleteire hivatkozott, és Magyarországot az egyezményesértő fogvatartási körülmények megszüntetésére, valamint hatékony preventív, illetve kompenzációs jogorvoslat kialakítására hívta fel.¹⁹

A honi bv. bírói kártalanítás hatékonyságát az EJEB már korábban elismerte.²⁰

A bv. bírói kártalanítás jogszerűen okozott kárért fennálló jogszabály által előírt kötelezettség.²¹ Az adott kár jogszerűen okozott, mert az állam bv. szervezete törvényi felhatalmazás alapján hajtja végre a szabadságvesztésre ítélt és az egyéb jogcímen fogvatartottak²² fogvatartását.

A bv. bírói kártalanítás lényege:

Kártalanítás jár a fogvatartottnak, azaz erre a fogvatartott jogosult. A kártalanítás a (külön) jogszabályban előírt élettér (korábban: mozgástér)²³ (egyéni elhelyezés esetén legalább hat, közösen elhelyezett elítéltek

¹⁹ Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) az elmúlt időszakban több olyan ítéletet hozott, amely elmarasztalta Magyarországot az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény) 3. cikkének megsértése miatt, elsősorban a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága miatt nem megfelelő elhelyezési körülményekre hivatkozva. Az EJEB 2015. március 10-én hozta meg vezető ítéletét a Varga és társai kontra Magyarország ügyben a börtönzsúfoltságot kifogásoló panaszokról, melyben hazánkat az egyezményesértő fogvatartási körülmények megszüntetésére, valamint hatékony preventív, illetve kompenzációs jogorvoslat kialakítására hívta fel.

²⁰ *Büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre (2017)* tárgykorú joggyakorlat-elemzés összefoglaló véleménye (2018. március 7.) erre már kitért: Az EJEB Domján kontra Magyarország ügyben 2017. november 23-án közzétett határozatának lényege: Megállapította, hogy az eddigi tapasztalatok alapján a Magyarország által bevezetett preventív és kompenzációs jogorvoslat egyaránt alkalmasnak bizonyul a börtönzsúfoltságból – és egyéb, nem megfelelő fogvatartási körülményből – eredő egyezményesértések hatékony orvoslására, továbbá a kompenzációs jogorvoslat során megítélhető kártalanítás napi összegét is az EJEB gyakorlatának megfelelően határozták meg. Minden kérelmező köteles kimeríteni az újonnan bevezetett jogorvoslati lehetőségeket. Az ügybeli elítélt kérelme idő előtt benyújtott, s az elfogathatlanként elutasításra került.

Lásd: Igazságügyi Minisztérium sajtóközleménye. <http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-minisztrium/hirek/elfogadta-az-emberi-jogok-europai-birosaga-a-bortonzsufoltsagra-adott-magyar-valaszt>

²¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:564. §. A Ptk. javaslatának miniszteri indokolásából: A törvény szerint a károkozások jogszabály által meghatározott esetkörökben kártalanítás jár. Ez a rendelkezés kifejezésre juttatja azt az alapvető tételt, hogy önmagában a károkozás jogszerűsége nem alapoz meg kártalanítási jogkövetkezményt, ahhoz ugyanis a jogellenesség hiánya mellett kifejezett jogszabályi rendelkezés szükséges.

A bv. kártalanítás formálisan a szerződésen kívül okozott kár esete, ám hiányzik a jogellenesség, ha a károkozó a kárt jogszabály által megengedett magatartással okozta, és a jogszabály a károkozót kártalanításra kötelezi [Ptk. 6:520. § d) pont 2. fordulat].

²² Bv.tv. 3. § E törvény alkalmazásában 4. *egyéb jogcímen fogvatartott*: a kényszergyógykezelt, a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy, a rendbíróság helyébe lépő elzárásra kötelezett személy és a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető.

²³ Az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 2017. január 1. előtt 121. § (1) A zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítélte-re hat köbméter légtér, és férfi elítélt esetén legalább három négyzetméter, női elítélt és fiatalkorú esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson. (2) A mozgástér meghatározása szempontjából a zárka, vagy a lakóhelyiség alapterületéből az azt csökkentő berendezési és felszerelési tárgyak által elfoglalt területet figyelmen kívül kell hagyni. (3) Egyéni elhelyezés esetén a zárka vagy lakóhelyiség alapterületének el kell érnie a hat négyzetmétert.

¹³ 2018. július 1-től: végleges.

¹⁴ összefoglaló_velemeny_8.pdf 43. pont.

¹⁵ Dr. Kintzly Péter, a Kúria elnöke személyi titkárának tájékoztatása.

¹⁶ Forrás: OBH Statisztikai Osztály közlése. A * jelölés: nem lezárt adatok.

¹⁷ A Bv.tv.-t és más kapcsolódó törvényeket módosító 2016. évi CX. törvény.

¹⁸ Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény 3. *Cikk – Kínzás tilalma* Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

esetén személyenként legalább négy négyzetméter²⁴) biztosításának hiánya és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmény (különösen az illemhely elkülönítésének a hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés vagy rovarirtás) által előidézett sérelem miatt. A kártalanítás egy napra eső összege legalább ezerkettőszáz forint, de legfeljebb ezerhatszáz forint.²⁵ A kártalanítás megfizetésére az állam köteles²⁶, az államot kell kötelezni hatvan napos határidővel.²⁷ A megítélt kártalanítás kifizetése iránt az igazságügyért felelős miniszter intézkedik.²⁸ A meghatározott jogcímen további kártérítésnek vagy sérelemdíjnak helye nincs, de az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott jogosult az ezt meghaladó igényét polgári bíróság előtt érvényesíteni.²⁹

A szabályozás látszólagosan egyértelmű, ellenben a törvény egyszerű olvasatából máris akad néhány tisztázandó kérdés – például:

A Bv.tv.³⁰ a jogszabályban előírt élettér hiányát jelöli meg, ám azt ezt előíró (külön) jogszabály³¹ egyúttal minden elítélre hat köbméter légtér biztosítását is megköveteli. Azaz felmerül, hogy miként kell értékelni az előírt légtér hiányát. Szóba kerülhet az élettér hiányához kapcsolódó más sérelmes elhelyezési körülményként értékelése.

A Bv.tv. az előírt élettér hiányát tekinti a kártalanítást megalapozó feltételnek, s „az ehhez esetlegesen kapcsolódó” más elhelyezési körülmény sérelme quasi súlyosító tényezőnek mutatkozik. A korábbi vizsgálat ezt elvontan már megállapította³², de ez nem konkrét ügyekből nyert ismereten alapult.

A Bv.tv. a példálózóan – egyúttal kiemelten – jelöli meg a más sérelmes elhelyezési körülményeket, úgy, hogy hiányt (az illemhely elkülönítésének a hiánya) és nem megfelelést (szellőztetés, világítás, fűtés, rovarirtás) jelöl meg. Véltetően valamennyi nevesített esetre áll, hogy a teljes hiány és a megfelelés hiánya mint részleges hiány egyaránt figyelembe veendő. További

kérdések is felmerülnek (az illemhely elkülönítés mellett is lehet egyéb okból sérelmes, tisztázott-e, hogy mennyi a világítás minimális fényereje, a fűtés minimális hőmértéklete, etc.).

A Kúria a 2019. december 10-én meghozott Bt.I.1199/2019/5. számú ítéletével kimondta, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás sui generis bv. ügy, olyan sajátos szabályozással, amelynek teljes körű feltételrendszerét maga a Bv.tv. törvény határozza meg³³: ezért az összegében alsó és felső határhoz igazított kártalanításon túl a bv. bíró nem rendelkezhet további kártérítésről, így késedelmi kamattal megfizetésére kötelezésről sem.

A bv. bírói kártalanítás, illetőleg a további kártérítés és sérelemdíj iránti igény jogalapja nem azonos: a bv. bírói kártalanítás jogalapja a Bv.tv., míg a további kártérítés és sérelemdíj iránti igény jogalapja a Ptk. által meghatározott feltételrendszer. Kérdéses, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekre alapozott igényről kizárólag a bv. bíró dönthet-e, avagy megválasztható-e, hogy a bv. bíró vagy a polgári bíróság adjon elégtételt. Abból azonban, hogy a kártalanítás jogalapját is a Bv.tv. határozza meg, az látszik következni, hogy igényérvényesítési fórum-kényszerről, vagyis (egészében) sui generis jogintézményről van szó, s ekként az adott igény elbírálása kizárólagos bv. bírói hatáskörbe tartozik. Másként fogalmazva, nem kerülhet meg a bv. bírói eljárás, így nincs törvényes lehetőség az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt közvetlenül a polgári bírósághoz fordulni.³⁴

A Bv.tv. nem mondja ki, hogy a bv. bíró indítványra és/vagy hivatalból vehet-e fel bizonyítást. Arra szorítkozik, hogy bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tart,³⁵ továbbá egy kizáró rendelkezést is előír a bizonyítási indítványt érintően.³⁶ A Kúria elvi határozatában már leszögezte, hogy (büntetőügyben) a bíróság hivatalból is elrendelhet bizonyítást.³⁷ Ez nyilvánvalóan éppúgy vonatkozik a bv. bíró eljárására is, hiszen eltérő rendelkezés hiányában a bv. bíró eljárására a büntetőeljárás szabályai alkalmazandóak.³⁸

²⁴ Az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 2017. január 1-től 121. § (1) A zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítélre hat köbméter légtér és egyéni elhelyezés esetén legalább hat, közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként legalább négy négyzetméter élettér jusson. (2) Az élettér kiszámításakor a zárka vagy a lakóhelyiség alapterületéből az illemhely és a mosdó által elfoglalt területet – függetlenül attól, hogy ezek leválasztása megtörtént-e – figyelmen kívül kell hagyni.

²⁵ Bv.tv. 10/A. § (3) bekezdés

²⁶ Bv.tv. 10/A. § (1) bekezdés

²⁷ Bv.tv. 70/B. § (6) bekezdés.

²⁸ Bv.tv. 10/B. § (1) bekezdés.

²⁹ Bv.tv. 10/A. § (2) bekezdés.

³⁰ Bv.tv. 10/A. § (1) bekezdés.

³¹ Az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 121. § (1) bekezdés 2017. január 1. előtt és után egyezően.

³² *Büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre (2017)* tárgykörű joggyakorlat-elemzés összefoglaló vélemény (2018. március 7.) 43.2. pont: Ha a jogszabályban előírt élettér biztosított, a kapcsolódó sérelmek önmagukban nem alapoznak meg kártalanítást. Ha a jogszabályban előírt élettér nem biztosított, az önmagában megalapozza a kártalanítást, s ekkor értékelendők a kapcsolódó sérelmek is.

³³ A Kúria utalt a Bv.tv. javaslatának miniszteri indokolására. Az Alkotmánybíróság arra ugyancsak egyetértőleg hivatkozott: (A) Mód. tv.-nyel a Bv.tv.-be iktatott kártalanítási szabályok megalkotására a módosítás előterjesztői indokolása szerint az Emberi Jogok Európai Bírósága elvárásainak megfelelő hatékony hazai jogorvoslat biztosítása érdekében került sor. A jogalkotó új, sui generis jogintézményként vezette be a jog-sérelemmel arányban álló, hatékony kompenzációt biztosító kártalanítási eljárást, mely a személyiségi jogsértésektől különböző, külön nevesített, alapvető jogot sértő elhelyezési körülmények kompenzálására hivatott. Az alapvető jogot sértő elhelyezési körülmények kártalanítási szabályai nem hozhatók összefüggésbe a kártérítési eljárás szabályai-val, ezekre vonatkozóan a jogalkotó eltérő szabályozást alkalmazott. (3254/2019. (X. 30.) AB határozat, indokolás [30])

³⁴ BDT 2018.3850. A 2017. január 1. napjáig véglegesen meg nem szűnt, alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt kizárólag kártalanítás iránti kérelem terjeszthető elő, amit a büntetés-végrehajtási bíró előtt nemperes eljárásban kell érvényesíteni.

³⁵ Bv.tv. 50. § (1) bekezdés b) pont 2. mondat.

³⁶ Bv.tv. 50. § (6) Ha e törvény, vagy más törvény eltérően nem rendelkezik, a büntetés-végrehajtási bíró eljárására a büntetőeljárás szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy bizonyítási indítvány előterjesztésére vonatkozóan a Be. 520. § nem alkalmazható és előkészítő ülés megtartásának nincs helye.

³⁷ EBH 2019.B.23.; Bfv.1323/2018/20.

³⁸ Bv.tv. 50. § (6) bekezdés.

Kérdéssé tehető, hogy a bv. bíró a kérelemhez kötött-e. Amint az előző kérdés örvén, itt is áttételes fogódzkodót kell keresnünk, más nem lévén, szükségszerűen a vádhoz kötöttség elvéből³⁹ kiindulva. Ennek megfelelően értelemszerű követelmény, hogy a bv. bírónak a kártalanítás iránti igényről döntenie kell, azaz azt ki kell mértenie, valamint az igényen túl nem terjeszkedhet. A túlbonyolítást mellőzve, ugyancsak értelemszerűnek vehető, hogy az eljárás menetében az arra jogosult a formálisan kérelemben foglalt igényét utóbb – amíg a bv. bíró nem bírálja el az igényt – nemcsak visszavonhatja,⁴⁰ hanem – miként így van ez a vád esetében⁴¹ – módosíthatja (megváltoztathatja⁴² és kiterjesztheti⁴³).

A vizsgálatról a következő kérdésekre várunk választ:

- a közvetlenül nem a bv. intézethez megküldött kártalanítás iránti kérelem kapcsán miként intézkedtek;
- a bv. intézetek véleményei mindig tartalmazták-e az élettérre (korábban: mozgástér) és az egyéb sérelmes elhelyezési körülményekre vonatkozó adatokat;⁴⁴
- a bv. intézetek által közölt adatok kapcsán volt-e kifogás, és folyt-e ellenbizonyítás;
- célszerű-e a bv. bíró kártalanítási illetékességének szabályozása;⁴⁵
- a véglegessé vált végzés támadása esetén lefolytaták-e az utólagos bv. bírói eljárást;⁴⁶

³⁹ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 6. § (2) A bíróságnak a vádról döntenie kell, a vádon túl nem terjeszkedhet.

⁴⁰ Bv.tv. 50. § (1) bekezdés g) pont: (A bv. bíró) az eljárást megszünteti, ha (...) a kérelmet visszavonták.

⁴¹ Be. 538. § A vád módosítása

⁴² Például rövidebb időszakra redukálja az igényt; az eredetileg együttesen sérelmezett élettér hiánya és egyéb elhelyezési körülmények esetében eláll az utóbbiak kifogásolásától.

⁴³ Például hosszabb időszakra támaszt igényt; az eredetileg egyedül sérelmezett élettér hiányát meghaladóan bővítheti igényét az egyéb elhelyezési körülmények kifogásolásával is.

⁴⁴ Bv.tv. 70/A. § (2) bekezdés 2. mondat: A véleményhez csatolni kell a fogvatartotti nyilvántartásnak az elítélt által kifogásolt időszak elhelyezési körülményeire vonatkozó adatok kivonatát.

⁴⁵ 1. A bv. bíró illetékességének főszabálya, hogy a bv. bírói eljárásokat – e törvény eltérő rendelkezése hiányában – annak a végrehajtásért felelős szervnek, szervezeti egységnek vagy javítóintézetnek a székhelye szerint illetékes bv. bíró folytatja le, ahol az eljárás alapjául szolgáló büntetést vagy intézkedést végrehajtják [Bv.tv. 50. § (2) bekezdés].

Ebből az következik, hogy ha az eljárás alapjául szolgáló büntetést később másik bv. intézet hajtja vége (folytatja a végrehajtást), a bv. bírói illetékességét az aktuális fogvatartás helye alapozza meg, tehát függetlenül attól, hogy a kérelmet melyik törvényszékhez nyújtották be (BH 2017.399.=Bkk.I.926/2017/5.; pl. Kúria Bkk.III.195/2018/8.).

A megváltozott fogvatartási hely áttétel és ezzel iratmozgást, adott esetben negatív illetékességi összeütközés miatt kijelölést tesz szükségessé.

Felvethető, hogy – mivel ez az időszerűség ellen is hat, és főként azért, mert a bv. bíró általában iratok alapján dönt – ez az „ugró illetékesség” mérőben fölösleges, és kiiktathatóvá válna, amennyiben a törvény kizárólagos illetékességet adna a kérelem benyújtási helye szerinti bv. bírónak.

2. Egyetlen speciális szabály, ha az elítélt szabadult, az eljárást a szabadítást végző bv. intézet székhelye szerint illetékes bv. bíró folytatja le, de az elítélt vagy a védő ilyen irányú külön kérelmére az elítélt laccíme vagy tényleges tartózkodási helye szerint illetékes bv. bíró jár el [Bv.tv. 10/A. § (6) bekezdés].

A szabadítás helyéhez kötött bv. bíró illetékességet akként lehetne kizárólagos illetékességgé tenni, amennyiben – ismételen az időszerűség lerontása és az iratok alapján történő döntés elsődlegessége miatt – a törvény kiiktatná a kivétel szabályát. Ezáltal annak is elejét lehetne venni, hogy a laccímét vagy tényleges tartózkodási helyét nem ritkán változtató elítélt mozgása határozza meg az újabb illetékességet.

⁴⁶ A véglegessé vált bv. bírói végzéseket a terheltek vagy védőjük több-

- érvényesült-e a kérelemhez kötöttség;
- mely okokból került sor a kérelem teljes vagy részleges elutasítására;
- az előírt élettér (korábban: mozgástér) hiánya hány négyzetmétert jelentett;
- az élettér (korábban: mozgástér) kiszámítása az illemhely és a mosdó (korábban: a berendezési és felszerelési tárgyak) által elfoglalt terület leszámításával történt-e;
- miként vették figyelembe az előírt légtér hiányát;
- melyek a „különösen” kitéllettel kiemelt más sérelmes, akceptált vagy negált elhelyezési körülmények;
- van-e kellő mérlegelési lehetőség az egynapi összeg meghatározására;
- volt-e a kártalanítást meghaladó további kártérítés vagy sérelemdíj iránti igény, s arról miként döntöttek;
- volt-e polgári bíróság előtti párhuzamos igény, s azt miként értékelték;
- milyen arányban hoztak döntést iratok,⁴⁷ meghallgatás vagy tárgyalás⁴⁸ alapján;
- milyen arányban és okból szerezték be az ügyészség véleményét;⁴⁹
- a bv. bíró kapott-e értesítést a kártalanítások kifizetéséről;
- volt-e a kifizetéssel kapcsolatos panasz, s ha igen, kitől (terhelt, védő, sértett) és milyen okból.

A preventív jogorvoslat:

A kártalanítás iránti igény benyújtásának feltétele az is, hogy a harminc napot meghaladó idejű sérelmes körülmények esetén a fogvatartott – a kényszer gyógykezelt, illetve az előzetes kényszer gyógykezelt kivételével – panaszt terjesszen elő a bv. intézet parancsnokához, aki intézkedik a sérelmes körülmények javítása vagy a sérelem ellensúlyozása érdekében.⁵⁰

E körben a vizsgálat számára megfogalmazható kérdések:

szőr felülvizsgálati indítvánnyal támadták. Felülvizsgálatnak azonban nincs helye, mert a támadott végzés nem érdemben hozott elutasító és így nem ügydöntő, míg az érdemben hozott ugyan ügydöntő [Bv.tv. 50. § (1) bekezdés f) pont], de még ez sem azonos a perbíróság jogerős ügydöntő határozatával [Be. 456. § (1) bekezdés 1. mondat], illetőleg a Bv.tv. 50. § (1) bekezdés f) pont fb) alpontja külön is kimondja, hogy felülvizsgálatnak nincs helye. A Kúria a döntéseiben (pl. Bfv.II.266/2019/2., Bfv.II.385/2019/2., Bfv.I.1070/2019/2., Bfv.I.43/2020/2.) kitért a következőkre: A bv. bíró hivatalból, az ügyészség indítványára, az elítélt vagy a védő kérelmére, illetve a végrehajtásért felelős szerv jelzése alapján utólag folytatja le az 52-70. § szerinti eljárásokat, ha határozatában nem a törvénynek megfelelően rendelkezett [Bv.tv. 71. § (1) bekezdés]. Ugyanakkor – törvényi megszorítás hiányában – mind az érdemi, mind a nem érdemi elutasító döntésre vonatkozik, hogy a bv. bíró a határozatát hatályon kívül helyezi, ha hivatalból, az ügyészség indítványa, illetve az elítélt vagy védője kérelme alapján észleli, hogy valamely rendelkezése nem a törvénynek megfelelő, és ezen esetben a 71. § szerinti eljárásban hoz új határozatot [Bv.tv. 50. § (1) bekezdés h) pont 2. fordulat]. Ennek megfelelően a bv. bíró az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási igény tárgyában hozott véglegessé vált határozatát utólag maga korrigálhatja, ha arról nem a törvénynek megfelelően rendelkezett. Felülvizsgálatnak azonban a bv. bíró utólagos eljárásban hozott véglegessé vált végzése ellen sincs helye.

⁴⁷ Bv.tv. 50. § (1) bekezdés b) pont 1. mondat, 70/A. § (1) bekezdés 2. mondat.

⁴⁸ Bv.tv. 50. § (1) bekezdés b) pont 2. mondat.

⁴⁹ Bv.tv. 50. § (1) bekezdés b) pont 1. mondat, Bv.tv. 70/A. § (1) bekezdés 2. mondat.

⁵⁰ Bv.tv. 10/A. § (6) bekezdés, 144/B. § (2) bekezdés.

– három hónapon belül újabb panaszt előterjeszteni nem kell,⁵¹ ebből következik-e, hogy folyamatos jogszelem esetén három havonta újabb panaszt kell előterjeszteni;

– elszállítási esetén a már megtett panaszt ismételtelen elő kell-e terjeszteni a végrehajtást tovább folytató bv. intézetnél;

– a panasz megelőzheti-e a kártalanítási igényt, avagy azzal egyidejűleg kell-e előterjeszteni;

– ha az élettér állított hiánya már megvalósult, akkor valóban feltételt kell képezze az azon már változtatni nem képes, a fogalmilag a fogvatartást már csak a továbbiakban reparálható panasz előterjesztése.⁵²

III. A feltételes szabadságra bocsátás feltételei

A *Büntetés-végrehajtási bírói gyakorlat, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre (2017)* tárgykorú joggyakorlat-elemzés már foglalkozott a feltételes szabadságra bocsátással, az összefoglaló vélemény megállapította, hogy a tradicionális jogintézmények közé tartozó feltételes szabadságra bocsátás alapkérdései tekintetében nincs szétartó gyakorlat, s az esetleges eltérések felszámolhatóak az uralkodó többségi megoldások követésével.⁵³

A vizsgálatot végző törvényszékek büntető kollégiumai e téren nem is vetettek fel számottevő problémát. Ezért is helyeselhető, hogy az újabb vizsgálat kizárólag a feltételes szabadságra bocsátás – a Bv.tv. módosításával⁵⁴ – 2019. január 1-től hatályos feltételeit érintse.⁵⁵

A módosító törvény a Bv.tv. 188. § változatlan (1) bekezdés⁵⁶ b) pontját mintegy értelmező rendelkezésként iktatta be az (1a) bekezdést.⁵⁷

A Bv.tv. 188. § (1) bekezdése a feltételes szabadságra bocsátáshoz két, együttes feltételt támaszt: egyfelől a határozott ideig tartó szabadságvesztés perbíróság által meghatározott részét vagy életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a meghatározott tartamának letöltését (objektív szempont), másfelől a büntetés céljának

további szabadságelvonás nélkül is elérhetőségének alapos feltehetőségét (szubjektív szempont).

A Bv.tv. 188. § (1a) bekezdése az (1) bekezdés b) pontjában meghatározott feltétel szempontjából a „különösen” kitételrel példálózó felsorolást ad (a bűncselekményt, a kiszabott büntetés tartamát, szabadságvesztés végrehajtásra váró része, az elítélt büntetés végrehajtása alatt tanúsított magatartása, az elítéltnak a bűncselekménnyel okozott hátrány jóvátételét eredményező vagy azt célzó magatartás, az elítélt törvénytisztelő életmód folytatására vonatkozó készsége).

A módosító törvény javaslatának miniszteri indoklása a mérlegelési szempontok tekintetében a jogalkalmazás/bírói gyakorlat egységének hiányát állította.⁵⁸ Ugyanakkor ezt állítást nem támasztotta alá egymással ellentétes bírói döntések bemutatásával, illetőleg a módosítás mögött álló – feltehetően elvégzett – vizsgálat a Kúria számára nem ismert.

A Kúria azonban elvi döntésként közreadott egy, még a módosítás előtt hozott törvényszéki határozatot: Az, hogy a szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátás eldöntésekor a büntetés-végrehajtási bíró nemcsak az elítéltnak a büntetés végrehajtása során tanúsított magatartását vonja a mérlegelés körébe, hanem az általa elkövetett bűncselekmény jellegét, az elítéltnak a bűncselekmény elkövetésében játszott szerepét is, nem jelenti ezen körülmények kétszeres értékelését (EBD 2019.B.8.).

Az elvi döntés jól példázza, hogy a módosítás előtti helyzetben is lehetőség volt a módosítással célzott tartalmú határozat meghozatalára. Ettől függetlenül kifejezetten hasznos a szempont-rendszer értelmező jellegű kiegészítése. Az elvégzendő vizsgálat feladata lesz a vonatkozó bv. bírói gyakorlat feltárásával megállapítani: mindenekben követi-e a módosított tartalmat, azaz a bv. bírák elvégzik-e a büntetés céljának biztosíthatóságára vonatkozó tények felderítését és mérlegelését, másként fogalmazva a bv. bírói gyakorlat megfelel-e az utalt elvi döntésben foglaltaknak.

Néhány további gondolat.

A feltételes szabadságra bocsáthatóság és a feltételes szabadságra bocsátás nem ugyanaz. Az előbbiről – a feltételes szabadságra bocsáthatóság kizártságának megállapítása⁵⁹ kivételével – általában a perbíróság, az utóbbiról kizárólag a bv. bíró dönt.

⁵¹ Bv.tv. 10/A. § (6) bekezdés.

⁵² A törvény alkalmazásában: igen, s nem kifogásolható az igény elutasítása.

⁵³ összefoglaló_velemeny_8.pdf 70. pont.

⁵⁴ Az egyes büntetőjogi tárgyú és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi CXXII. törvény.

⁵⁵ Az igazságügyi miniszter a 2019. december 19-én kelt átiratában javasolta, hogy a Kúria elnöke rendelje el „a győri tragédiával összefüggésbe hozható” – többek között – a feltételes szabadságra bocsátás bírói gyakorlatának joggyakorlat-elemzését. A direkt hivatkozás alapján ugyancsak a feltételekre értelmezhető a javaslat.

⁵⁶ Bv.tv. 188. § (1) A szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátható, ha a) a határozott ideig tartó szabadságvesztésnek a bíróság által meghatározott részét vagy az életfogytig tartó szabadságvesztésnek a bíróság által meghatározott tartamát letöltötte, és b) alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.

⁵⁷ Bv.tv. 188. § (1a) Az (1) bekezdés b) pontjában meghatározott feltétel szempontjából a büntetés-végrehajtási bíró különösen a) az elítélt által elkövetett bűncselekményt, a kiszabott büntetés tartamát és a büntetésből még végrehajtásra váró részt, b) az elítélt büntetés végrehajtása alatt tanúsított magatartását, c) az elítéltnak a bűncselekménnyel okozott hátrány jóvátételét eredményező vagy azt célzó magatartását, d) az elítélt törvénytisztelő életmód folytatására vonatkozó készségét vizsgálja.

⁵⁸ A feltételes szabadságra bocsáthatóság során mérlegelendő szempontok tekintetében a jogalkalmazás nem egységes. A jogbiztonság erősítése céljából, az egységes jogalkalmazás biztosítása érdekében módosítás törvényi szinten (...) rögzíti a feltételes szabadságra bocsátás engedélyezésének fő szempontjait.” (általános indokolás). A bírói gyakorlat nem volt egységes abban a tekintetben, hogy a büntetés céljának megvalósulása körében vizsgálandó-e az elkövetett bűncselekmény jellege és a kiszabott büntetés, vagy kizárólag a büntetés végrehajtása alatt tanúsított magatartás vehető figyelembe. (részletes indokolás a 26. §-hoz.)

⁵⁹ Bv.tv. 55. § (1) A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a 87. § (1) bekezdésében meghatározott feltételek alapján történő kizárására a bv. intézet tesz előterjesztést – a szabadságvesztés foganatba vételekor – a büntetés-végrehajtási bíróhoz.

Bv.tv. 87. § (1) Az elítéltnak a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéről ki kell zárni, ha a határozott ideig tartó szabadságvesztés letöltését önhibájából határidőben nem kezdte meg.

A perbíróság – amennyiben a Btk.-ban meghatározott kizáró ok⁶⁰ nem áll fenn – mindennemű mérlegelés nélkül, világos törvényi parancs alapján határoz, a Btk.-ban meghatározott rendelkezések egyszerű alkalmazásával.

Ellenben a bv. bírónak meglehetősen elvont (absztrakt) feltétel-rendszer keretein belül kell annak in concreto mégis megfelelő, avagy inkább megfeleltethető, közelebből megokolt és jogorvoslat esetén kontrollálható döntést hoznia.

A bv. bíró döntése ráadásul egyben egyfajta prognózis⁶¹ (lásd: „alaposan feltehető” kitétel) is, annak a valószínűsítése, hogy a terhelt a szabadságvesztésből

⁶⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) határozott tartamú szabadságvesztésre vonatkozó 38. § (4) Nem bocsátható feltételes szabadságra a) a többszörös visszaeső, ha a szabadságvesztést fegyház fokozatban kell végrehajtani, b) az erőszakos többszörös visszaeső, c) aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el, d) akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítéltek szabadságvesztésre, amelyet korábbi, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélése után, a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követett el.

Btk. életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó Btk. 45. § (7) bekezdés 1. mondat: Nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik.

⁶¹ Hasonlóképpen: BH 2012.285. I. Az előzetes letartóztatás okainak meglétét és e kényszerintézkedés szükségességét a bíróság nem csak olyan körülményre alapozhatja, amely a bizonyosság erejével megállapítható. Elégséges az is, ha a döntés olyan adaton (adatokon) alapul, amelyek tényszerűsége más adattal alátámasztott, és ez ésszerű érvet szolgáltat arra a következtetésre, hogy e kényszerintézkedés alkalmazása a törvény céljai érdekében szükségszerű, célszerű.

hátralévő tartam alatt a kívánatos magatartást tanúsítja majd.

A döntés prognózis jellege eredendően magában foglalja a tévedés lehetőségét, így minden esetre nézve merő illúzió a tévedhetetlenség biztosíthatósága. Ez persze nem jelenti azt, hogy a bv. bíró abszolút és számon sem kérhető döntésében felelőtlenséget élvez. A téves döntés vitathatóságát azonban a fellebbezés joga és az biztosítja, hogy a felülbírálatot – szemben a bv. bíró egyesbírói eljárásával – három, ugyancsak hivatásos törvényszéki bíró végzi.

A bv. bíró – noha egyesbíróként jár el – a szabadságvesztést foganatosító, a terheltet reintegráció alá helyező, fegyelmező és jutalmazó tevékenysége során megismerő, magatartását tehát kiismerő bv. intézet végzi, ami végső soron az előterjesztésben ölt testet.

A bv. bíró rendelkezésére áll továbbá – a bv. iratokon túl – a pártfogó felügyelő igénybevételének, azaz véleménye beszerezhetőségének a lehetősége, s a bv. törvényességi felügyeletét is ellátó ügyész (bv. ügyész) álláspontjának kikérhetősége. A bv. bíró – amennyiben számára mindez elégtelennek mutatkozik – bizonyítást is felvehet.

A bv. bíró tehát nem eszköztelen. A rendelkezésére iratok és általa felvett bizonyítás alapján arról kell döntenie, hogy támasztható-e tényszerű és ésszerű kétség a bv. intézet előterjesztésében megjelölt – feltételes szabadságra bocsátásra vagy nem bocsátásra irányuló – vélemény kapcsán, valamint a döntés a törvény céljai érdekében szükségszerű és célszerű-e.